

ТАДБИРКОР

Ўзбекистонда қимматли қоғозлар бозорининг пайдо бўлиши корхоналарни хусусийлаштириш ва акциздорлик корхоналарига айлантириш жараёнлари билан боғлиқ. Бу бозор бошқа бозорлардан унда айланадиган товар, қимматли қоғозлар билан ахралди турди.

Қимматли қоғозлар бозори бозор иқтисодиётининг энг муҳим таркибий қисмидир. У молни бозорининг бир кисми бўлиши билан бирга жамғармаларни тўплайдиган ва кейинчалик иқтисодиётга инвестициялаш ҳамда унинг ишлаб чиқариш кувватини такомиллаштириш учун уларни молиз активларига айлантирадиган канал вазифасини ўтайди. Қимматли қоғозлар бозори банк кредит тизимини тўйдиди ва у билан ўзаро муносабатдадир. Тижорат банклари одатда кредитни бир йилдан кўп муддатга бермайди, қимматли қоғозлар бозори эса ишлаб чиқарувчиларга ачка кўп публ гагларни амалда истилган муддатга ҳамда банк кредитига нисбатан фойдалари жалб килишига имкон беради.

Ўзбекистонда қимматли қоғозлар бозори инвесторларнинг мангафатларини ёқлашга асосланган изизи концепцияга мувофиқ ривожланмоқда. Мамлакатда қимматли қоғозлар бозоридаги фаолиятини низорат килиш марказининг лицензиясига эга бўлган 4 мингдан ортиқ акциздорлик жамиятлари, 130 дан ортиқ инвестиция мусассалари мавжуд. Хозир мамлакатда қимматли қоғозлар бозорининг бирламчи бозори шаклланган. Қимматли қоғозларнинг эгалари доимо ўзгариб туриши хисобланадиган муддатда ҳамда банк кредитига нисбатан фойдалари жалб килишига имкон беради.

длар бозори инфратузилмасининг умумий киёфаси шаклланган. Бизнинг конун хужжатларимизга мувофиқ у сармоя етказиб берувчи инвесторларни унинг истеъмолчилари — эмитентларини, воситачи-

досини ўтказиш учун ташкил қилинадиган умумий бозордир.

Фонд биржасининг функционал тузилмаси унинг фаолияти асосида ётубчи принциплардан келиб чиқиб аниқланади:

— банклар, инвестиция компаниялари, брокерлик фирмалари бўлиши мумкин.

2. Фонд биржасига қимматли қоғозларни олиб бориш шарт эмас. Қимматли қоғозларнинг мавжудигини уларнинг мидори ва сифатини тасвифловчи сертификати хужжат тасдиқлайди.

3. Фонд биржасида умум қабул килинган мидорлар доирасида савдо ўтказилади.

4. Фонд биржасида котировка рўйхати «вараги» киритилган қимматли қоғозлар сотилади. Бу рўйхатга қимматли қоғозларни кириш листинг дейилади.

5. Фонд биржасида нархлар

ни ривожлантиришга ҳам катта ўтибор берилса бошланди. 1994 йил 8 апрелда Кўимас мулк ва фонд биржалари, кейинчалик эса Миллий депозитарий ташкил килинди. Республика мизада фонд биржаси «Тошкент» фонд биржаси деб атади. Хозирги кунда фонд биржасида савдолар овоз ийуб билан ўтказилади. Жаҳон амалиётида эса бу савдолар электрон тизимлар ёрдамда ўтказилади.

Хозирги кунда фонд қимматли қоғозларни саклаш функциясини маҳсус ташкиллар — депозитарийлар бажаради. Марказлаштирилган тартибда саклаш қимматли қоғозлар хисобини соддадаштириди ва тезлаштиради ҳамда уларнинг обороти бўйича ҳаржатларни арzonлаштиради.

Депозитар фаолияти билан фаттигин юридик шахслар — банклар, биржаларнинг фонд бўйимлари, инвестиция институтлари, маҳсус ихтиослаштирилган депозитарийлар шугулланиши мумкин.

Ўзбекистон Республикасида 1994 йил апрель ойда очиқ турдаги акциздорлик жамияти сифатида «Вакт» миллий депозитарий ташкил килинди. Миллий депозитарийнинг тасвичилари бўйича ўзбекистон Республикаси давлат мулк кўмитаси, «Ўзфининвест» АЖ, «Тошкент» Республика фонд биржаси, САМТУ «Гранит» хисобланадилар. Депозитарийлар акциздорлик каторидаги «Турон» АТБ, «Ринако» Россия депозитарийси ва башка юридик ва жисмоний шахслар мавжуд.

Миллий депозитарийнинг асоси функциялари ўзбекистон Республикаси худудида мумомлалади бўльвики қимматли қоғозлар харатка, сакланши ва хисобини тъминлашди.

Миллий депозитарий башка депозитарийлар билан корреспондентлик алоқаларини йўлга кўйган. Хозирги кунда Республиканинг барча вилоятларидаги Миллий депозитарийнинг филиаллари ва рўйхатда олиш бўйимлари фаолият кўрсатмоқда.

**Расул САЛАЕВ,
Тошкент Молия
институти талабаси**

а) ҳар доим фаолият юритувчи боршон шакллантириш;

б) нахарларни аниқлаш;

в) молиявий инструментлар, уларнинг нархлари, мумомлаш шартлари тўғрисидаги маълумотларни тарзиш;

г) молиявий воситаларнинг маҳалла даражасини саклаш турлиш;

д) садо қоидарини ишлаб чиқиши.

Қимматли қоғозларнинг биржа савдо бўлиши шаклланган қоидарини бўйича олиб борилади. Улардан асосийлари куйдаги бозори инфратузилмаси таркибиди.

Қимматли қоғозлар бозори инфратузилмасини асосий элементларидан бир бўлиб фонд биржаси ва де-позитарий қимматли қоғозлар бозори профессионал катнашчилари томонидан стандарт молиявий инструментлар (акция, облигация, вексель, сертификатлар ва б.) бўйича ўзаро улгаружи операциялар сав-

залда жойлашган таблода эълон килинади.

Биржа, бу — қизиқишилар ўзаро кесишидаги жойиди. Биржа ўзи мустакил хеч нарса сотмайди ва харид кимлади, балки бу савдолар учун қоидаридан ишлаб чиқида ва шароитлар яратади. Биржа бу авваламбор, биржерларнинг мижозлар топширига бўйича қимматли қоғозлар олиди-сотиди ўтказадиган савдо залидир. Биржада ўз биржерларнига эга бўлиши учун инвестиция институтлари биржадан жой сотиди олишлари ва унинг аъзоси бўлишиларни лозим. Биржада «жой» товар хисобланади. Унинг эгаси бу жойни сотиши мумкин.

Республика мизада қимматли қоғозлар бозори ташкил топилиши билан уларнинг инфрастузилмаси

1. Биржада қимматли қоғозлар бўйича савдолар факатгина воситачилар орқали амалга оширилди. Улар жисмоний шахслар (дилерлар) ёки юридик шахслар

— биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

2. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

3. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

4. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

5. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

6. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

7. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

8. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

9. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

10. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

11. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

12. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

13. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

14. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

15. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

16. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

17. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

18. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

19. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

20. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

21. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

22. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

23. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

24. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

25. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

26. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

27. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

28. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

29. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

30. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

31. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

32. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

33. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

34. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

35. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

36. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

37. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

38. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

39. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

40. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

41. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

42. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

43. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

44. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

45. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

46. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

47. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

48. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

49. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

50. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

51. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

52. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

53. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

54. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

55. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

56. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

57. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

58. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

59. Биржада қимматли қоғозларни ташкил қилинади.

60. Биржада қимматли қоғозларни таш

